

AKTUALITEITEN

ANTWERPEN 7

GPP

8

1294

NUMMER 13 / JUNI 1984

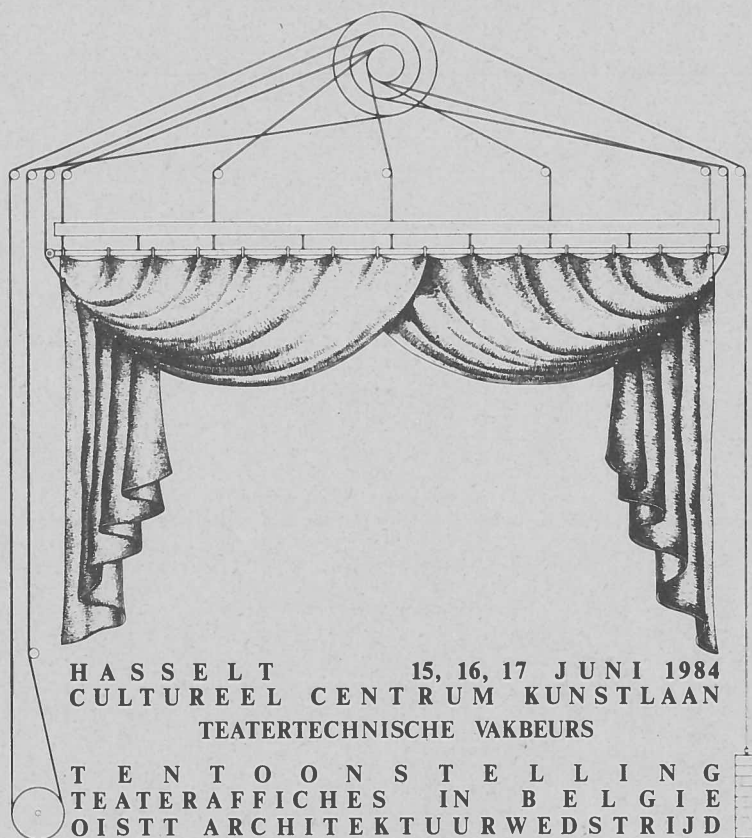
B.A.S.T.T. vzw
Desguinlei 66
2018 Antwerpen
(03) 238 38 56

verschijnt zes maal per jaar

verantwoordelijke uitgever
Dré Darden

BASTT

VZW

HASSELT 15, 16, 17 JUNI 1984
CULTUREEL CENTRUM KUNSTLAAN
TEATERTECHNISCHE VAKBEURS

T E N T O O N S T E L L I N G
TEATERAFFICHES IN BELGIE
OISTT ARCHITEKTUURWEDSTRIJD

OPEN:

VR 10.00 - 20.00 ZA 10.00 - 18.00 ZO 10.00 - 18.00

redactie
Werner E. De Bondt
Eddy Galle
Guido Snoeck
Ria Verbergt
Roos Werckx

TOUARTUBE pvba

T.A.T. 7700 MOESKROEN

Werkplaatsen: Menenstraat 406

Tel. 056/33.13.44

Administratie: Ste. Germainstraat 136

Tel. 056/34.10.60

ALGEMENE MECHANISCHE UITRUSTING VAN

TONEELRUIMTEN

- Hydraulisch brandscherm (octrooi)
- Lichtbruggen - Loopbruggen - Trekken
- Decors - beweegbare plafonds

HYDRAULISCH OPKLAPBARE GRADINS (Licentie)

PODIUMELEMENTEN, polyvalent opstelbaar.

Onafhankelijke telescopische steunen

(Octrooi)

Degelijke en verzorgde uitvoeringen.

Dienst na verkoop.

Uitstekende referenties.

TWIN DESIGN

DEKORBOUW

Herdersstraat 18 / 2700 Sint-Niklaas

Tel. 03-776 44 07

TEATERTECHNISCHE VAKBEURS

Op vrijdag 15, zaterdag 16 en zondag 17 juni richt de vzw BASTT haar 2de tweejaarlijkse teatertechnische vakbeurs in.

Het grote succes in 1982 te Strombeek-Bever verplichtte het zoeken naar een grotere ruimte. Zo biedt het cultureel centrum van Hasselt plaats aan verscheidene binnen- en buitenlandse firma's die er hun nieuwste produkten en creaties zullen tonen.

De grootst mogelijke variëteit van professioneel licht- en geluidsmateriaal, teatertechnische uitrustingen, teatertextiel, dekors, kostuums, effektenmateriaal, vakliteratuur, onderhoud, ... vindt u op onze beurs bij

A.D.B. / AUDIO ELECTRONICS / MB geluidstechniek / RON DE GROOT /
LEON DUTZ / GHIGNY / HOLLAND DESIGN GROUP waaronder Beyne, Croese,
De Reus, Flashlight en Uniflex / INTERNATIONAL THEATRE BOOKSHOP A'dam /
WILLEBRORD JACOBS / LIGHT BEAMS / MASSON DRAGUET / PANDORA / PAVLOVA /
JEAN PHILIPS / PHILIPPO / REICHE & VOGEL / RODEN STAAL / TEATERHUIS
VEKEMANS / TEATERWINKEL ANTWERPEN / TRANS EUROPEAN MUSIC / TWIN DESIGN /
RIA VERBERGT / VIEWTONE SHOWTRICS / M.A. VINK /

WELKOM ...

OISTT ARCHITEKTUURWEDSTRIJD

In 1983 richtte de architectuurkommissie van het OISTT een ideënwedstrijd in.

Het onderwerp van deze wedstrijd was het zoeken naar de meest optimale vorm voor een receptief teater waar gezelschappen van de meest uiteenlopende aard hun diverse creaties, technische en scenische visies mogelijk zouden kunnen maken.

Aan de deelnemers werd de grootst mogelijke vrijheid gegeven; er werden geen beperkingen opgelegd.

270 projekten werden ingezonden en de jury weerhiel 47 projekten voor de eigenlijke finale tijdens de praagse quadriënnale van vorig jaar. Daar werden 5 "eerste prijzen", 12 "eerste vermeldingen", 14 "tweede vermeldingen" en 4 "speciale vermeldingen" gegeven.

Na teams uit Denemarken, USSR, Roemenië, USSR werd de vijfde eerste prijs uitgereikt aan België: Luc Dhooghe en Roos Werckx, beide leden van BASTT namen deze onderscheiding in ontvangst.

De plannen en tekeningen van de vijf eerste prijzen zullen in Hasselt worden tentoongesteld.

Ook zal er permanent een dia-reeks over de Praagse Quadriënnale te bekijken zijn.

UNIFORMEN KOSTUMIER

J. WILLAERT-ALGOET

BRANDVRIJE FRIEZEN EN POTEN

KOSTUMERING SCHOENEN BOTTEN HOEDEN

TEATERAFFICHES IN BELGIE

Naast de interessante kollektie teateraffiches door onze franstalige kollega's van ABSTT ter beschikking gesteld, zal u een uitgebreide verzameling affiches uit het vlaamse landsgedeelte kunnen bekijken.

Voor deze tentoonstelling werd medewerking gevraagd aan alle teaterdirekties en ontwerpers.

Reakties bleven niet uit.

Daar teateraffiches dikwijls lokaal worden verspreid en tijdsgebonden zijn is deze tentoonstelling een unieke kans om kennis te maken met ongekend, oud en recent werk van vlaamse ontwerpers.

POPPENTEATER

Verscheidene poppenteatrs werden aangezocht om in de tentoonstellingsruimte een poppenkast-set op te bouwen.

Dit naar aanleiding van een voordracht die zal worden gegeven door Freek Neirinck en Luk De Bruycker. De eerste spreker zal het voornamelijk hebben over de integratie van poppenspel in het teater en de tweede spreker aansluitend over de scenografische en technische problemen eigen aan het poppentheater.

Tot op heden hebben Freek Neirinck en Luk De Bruycker van Taptoe, Albert Vermeiren van poppentheater Nele, Contrijn van het Mechels Stadspoppentheater en Jan Maillard reeds toegezegd.

AFDELING LIGHTING

SCENE VERLICHTING

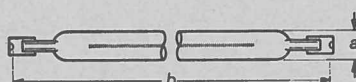
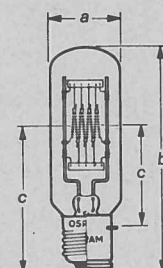
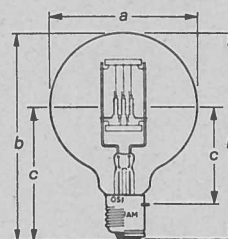
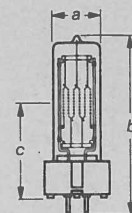
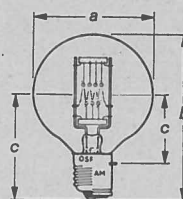

Halogeenlampen voor foto-, video-
en filmopnames

Halogeenlampen voor studio's

Halogeenlampen voor projectoren

metaalhalogeenlampen
METALLOGEN® HMI®
voor film- en televisiestudio's
en sceneverlichting

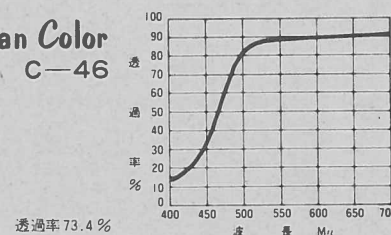

Clean Color

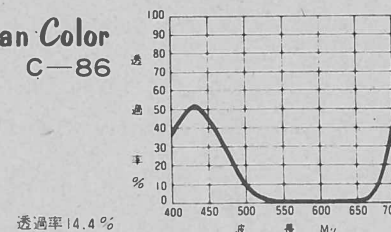
**Uitgebreid gamma kleurfilters,
getint in de massa en bestand
tegen hoge temperaturen.
(Speciaal bestemd voor gebruik
met halogeenlampen.)**

± 50 KLEUREN BESCHIKBAAR

Clean Color
C-46

Clean Color
C-86

MASSON-DRAGUET N.V.

INDUSTRIEPARK 22

1430 WOUTERSBRAKEL

☎ 02 / 366.17.20 (5 l.)

TELEX 23074

GEDETAILEERDE DOKUMENTATIE OP AANVRAAG

SHOWTECK '84

Op 15, 16 en 17 augustus 1984 heeft in West-Berlijn een Teatertechnische Vakbeurs plaats, die het hele spektrum van de spektakelmarkt bestrijkt.

Inrichting van zalen, toneeltechniek, belichting, klank, video en speciale effecten evenals veiligheidstechniek, voorkomen van ongevallen, bedrijfsorganisatie en service staan op het programma.

Tegelijkertijd wordt er een congres gehouden met als thema:
"Spektakelzalen en veiligheid"

In de stad zelf worden er verschillende manifestaties ingericht zoals een Laser-performance in de city, een "Super-symfonie" met vuur, klank, licht en kleur op de Wannsee, Popconcert en Rockballet in het I.C.C.Berlin.

De vakbeurs is geopend van 10.00 tot 18.00 en gaat door in het I.C.C.Berlin en op het Messegelände, gelegen aan de Messedamm.

BELANGRIJK

BASTT vzw zal voor haar leden een reis naar Berlijn organiseren. Meer inlichtingen over deze trip kan u bekomen tijdens onze vakbeurs in Hasselt aan de BASTT info-stand in de inkomhall.

ETABL. S DERVEAUX

ALLE WEEFSELS VOOR DECOR

13 KAPELLESTRAAT

B - 8788 WAKKEN

TEL.: (056) 60 22 53

LICHT door Herman Fresen

ARTIKEL 1

Knutselen of knoeien was de titel van een leerboekje dat ik kocht op zeer jeugdige leeftijd toen ik de eerste wankelende schreden zette op het slingerende pad dat electrotechniek electronica heet. De mislukkingen als gevolg van het gebrek aan parate kennis waren legio, maar dat mocht de pret niet drukken, immers ook met knoeien kun je veel plezier hebben en och, je stoorde er niemand mee. En nu, na jaren van studie en ervaring en vooral leren van de "oude rotten" in het vak, ben ik gaan inzien hoe belangrijk het is om een diepgaande kennis op te bouwen van alles wat met licht verlichten en belichten te maken heeft. Natuurlijk kan mij een commerciële binding verweten worden, maar bedenk dan dat zelfs opgedane "gekleurde kennis" beter is dan helemaal geen kennis. Daarbij komt dat veel van de gegevens die ik in de komende artikels zal spuien gewoon gebaseerd zijn op harde feiten, die gelijk zijn voor elke "kleur". Het zal de lezer in ieder geval in staat stellen om z'n eigen boontjes te doppen en door het gladde verkooppraatje heen te prikken van de vriendelijk lachende verkoper, die altijd een "pasklaar" antwoord klaar heeft voor alle lichttechnische problemen. Dat er daar om in deze artikelen reeks nogal eens harde woorden vallen moet U me maar vergeven, er is immers al zo veel verknoeit!

1. SCHOPPEN TEGEN HEILIGE HUISJES.

Helaas wordt de functie van het licht in het dramatische gebeuren nog steeds ondergewaardeerd.

Wat nu is hiervan de oorzaak? Waarschijnlijk in de meeste gevallen onkunde en onwetendheid. Immers, de mogelijkheden van het toepassen van de juiste armaturen (lees schijnwerpers), de juiste verhoudingen en de juiste kleurfilters, maken het verschil tussen "verlichten" en "belichten"!

Het wordt echter tijd dat bepaalde mensen die aan de touwtjes trekken van hun voetstuk komen om de elementaire beginselen van belichtingstechnieken en mogelijkheden te leren. (Wie de schoen past, trekke hem aan!)

Terwijl de akteur al het mogelijke doet om de persoon, die hij moet uitbeelden, geloofwaardig te maken, dekors met zorg worden ontworpen, volstaat men in veel gevallen met een paar "spots" die dat doen wat men ervan verwacht n.l. het gebeuren in een plas licht zetten, zodat alles "goed zichtbaar" is.

Zo kan het gebeuren dat een avondstemming gespeeld wordt bij een hoeveelheid keihard licht, terwijl anderzijds het aantal spots tot een zodanig minimum wordt beperkt dat de toeschouwers na afloop hun zonnebril opzetten om zich te beschermen tegen de lichtintensiteit van de maan.

Goed, wie zo hard schopt heeft geen recht van spreken als hij er niet tegenoverstelt hoe het dan wel zou moeten en daarom zullen wij trachten in een aantal artikelen aan te geven :

1. De functie en opbouw van de verschillende typen schijnwerpers
2. De keuze van de juiste schijnwerpers voor de juiste toepassing

3. Minimum schijnwerper bezetting
4. Het beoordelen van adviezen uitgebracht door "deskundigen"
5. Lichtregeling

Wat echter bovenal van belang is, is dat regisseurs en acteurs begrip moeten opbrengen voor de "technische man" die vaak met niets of minder dan dat moet werken en dus ook overeenkomstige prestaties kan leveren terwijl, indien hij de beschikking had over een minimum aantal schijnwerpers en een kleine lichtregelaar al die uren bij de grimeur en het werk aan die prachtige kostuums plotseling wel tot hun recht zouden komen en een gemakkelijk afgeleid publiek plotseling sterk geboeid blijkt! Het is juist de wisselwerking (licht-) techniek-aankleding-dramatiek, die een afgerond geheel verzorgt met de juiste accenten en nuances.

Licht, dit nu zo veel uitgesproken woord, wat is dit licht nu precies en hoe te beoordelen? Zuiver technisch gezien kan men licht beschouwen als een elektromagnetische trilling met verschillende golflengten.

Onze ogen zijn beperkt in hun waarnemingsvermogen en kunnen maar een beperkt gedeelte waarnemen en wel het gedeelte (spectrum) tussen infrarood en ultraviolet. Indien dit tussenliggende gedeelte geheel en in een bepaalde verhouding aanwezig is, ervaren we dit als wit licht.

Gezien het feit dat het niet de bedoeling is om in de schijnwerpers te kijken doch om met het licht van de schijnwerper iets zichtbaar te maken zullen we ons in eerste instantie bezighouden met de reflectie van een "aangelicht of bestraald" vlak.

De hoeveelheid licht die we waarnemen kunnen we slechts beoordelen door deze te vergelijken met andere vlakken welke of helemaal niet of minder of meer belicht zijn dan het te beoordelen vlak. Het is dus het contrast wat ons een maat geeft ter beoordeling van de lichtintensiteit. Ook de mate waarin we iets kunnen onderscheiden geeft ons een houvast.

Dit onderscheidingsvermogen is nu de belangrijkste faktor. Een mens, komende van een door de zon fel verlichte straat zal enige tijd nodig hebben om z'n ogen zich te laten aanpassen aan een veel lagere lichtintensiteit binnenshuis.

Zou hij zo het theater binnenlopen, hij zou weinig kunnen onderscheiden, ondanks een relatief hoog lichtniveau van een op dat moment aanwezige lichtstand. Na korte tijd echter zal hij alles prima kunnen onderscheiden en een aantal details wordt nu ook zichtbaar. Echter aan deze aanpassing is een grens, er zal toch een bepaalde hoeveelheid gereflekteerd licht de ogen moeten bereiken om deze onderscheiding tot in bepaalde details mogelijk te maken. Deze grens is verschillend van mens tot mens en afhankelijk van leeftijd. Het is algemeen bekend dat bij oudere mensen de "lichtsterkte" van de ogen, d.w.z. het onderscheidingsvermogen achteruitgaat.

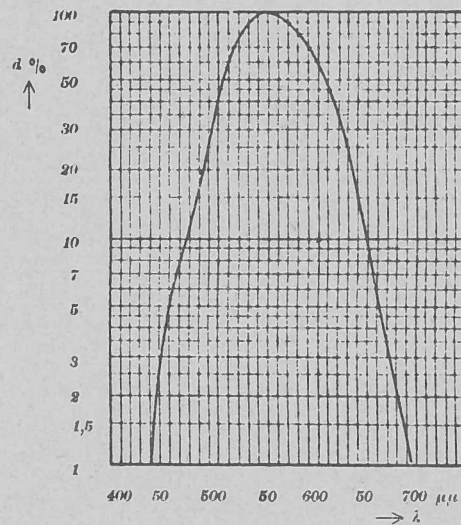
Wat voor jonge enthousiaste regisseurs nog prima zichtbaar is zal voor de 65-jarige verstokte theaterbezoeker onder gaan in een waas zonder details! Helaas wordt hier maar zelden rekening mee gehouden.

De andere belangrijke faktor, contrast, geeft de mogelijkheid om, als aan de eerste eis van het onderscheidingsvermogen is voldaan, bepaalde te belichten vlakken te bevoordelen, zodat hierop de aandacht kan worden gevestigd.

Dat behoeft niet alleen te gebeuren d.m.v. een verhoogde lichtintensiteit, maar kan ook gebeuren door kleurverandering. Deze kleurverandering geschiedt in het algemeen door absorbtie van bepaalde golflengten van het lichtspectrum. Om een indruk te krijgen hoe de verhouding kleur/golflengte is, geven we hieronder een overzicht van het zichtbaar lichtspectrum met z'n bijbehorende golflengten, uitgedrukt in nanometers (1 nanometer = 1/1000000 millimeter).

ROOD	780-630 nm (nanometer)
ORANJE	630-600 nm
GEEL	600-570 nm
GEELGROEN	570-550 nm
GROEN	550-520 nm
BLAUWGROEN	520-500 nm
BLAUW	500-450 nm
VIOLET	450-380 nm

Het blijkt nu dat het oog een eigen typische gevoeligheid heeft voor deze golflengten zoals blijkt uit de hieronder weergegeven curve.

Lichten we nu met witlicht een vlak aan en we zien dit vlak rood, dan betekent dit dat het bestraalde vlak de golflengten tussen 780 en 630 reflecteert en het overige deel van het spectrum absorbeert.

Indien we echter een wit vlak rood willen zien betekent dit dat we gebruik moeten maken van een transparant filter welke het rode gedeelte van het spectrum zal doorlaten en het overige gedeelte van het spectrum zal absorberen. Dit noemen we dan ook selectieve absorbtie.

In de handel zijn op dit moment kleurfilters van kunststof en glas verkrijgbaar waarmee een groot aantal kleuren kan gevormd in combinatie met een schijnwerper.

Hoe belangrijk de oogcurve is zal duidelijk worden bij de bespreking van deze kleurfilters en hun toepassing, en zeker omdat vele leveranciers hiervan een zogenaamde transmissie coëfficiënt (% doorgelaten licht) aangeven zonder rekening te houden met onze oogcurve zodat een volledig onzinnig cijfer aangeboden wordt waarmee we niets kunnen doen!

DE LICHTBRON - LICHTOPBRENGST - LICHTSTROOM - BELICHTINGSSTERKTE.

Het is interessant om eens een blik in het verleden te werpen. De eerste elektrische lichtbron voor het theater was de kooldraadlamp, die vooreerst met laagspanning werd gevoed. (220V lampen verschenen pas jaren later.)

De horizontale lichtsterkte, uitgedrukt in HK (Hefner kaars) lag bij de toegepaste modellen tussen 10 en 50 HK. Het vermogen in Watt voor de lichtsterkte eenheid bedroeg ongeveer 3,0 tot 3,5W/HK en slechts een zeer gering gedeelte werd bij de thermische lichtomzetting in zichtbare straling omgezet. Echter men kon zich niet beklagen over de levensduur van ongeveer 1000 branduren of over de stootvastheid (een zeer belangrijk punt bij theater gebruik) Groot nadeel was de typische kleur temperatuur, 1900°C, waarbij in het spectrum rood en geel de maximale intensiteit hadden. Deze warme "toon" was weliswaar aangenaam voor de ogen maar ongeschikt voor kleurweergave en filtering.

Buiten de geringe lichtemissie, gaf vooral de hoge temperatuur aan de glaswand nogal problemen. Speciaal bij ongeschikte behuizingen kwamen bij onvoldoende koeling nogaleens kleine brandjes voor. Dit argument werd dan weer dankbaar gehanteerd door de toen vele tegenstanders van elektrisch licht.

De opvolger voor de kooldraadlamp was de metaaldraadlamp die in vele uitvoeringen gemaakt is. De modernere lampen hebben een gloeidraad uit getrokken wolfram staal. Het bevindt zich in een vacuum ballon en bereikt een temperatuur van ca. 2100°C.

Deze zogenoemde vacuum lampen hebben een specifiek Watt verbruik van 1,1W/HK. Doelmatiger is het om het modernere begrip "lichtopbrengst" te hanteren : lumen per Watt, waarbij 1 lumen (Lm) de eenheid lichtstroom is. Deze lichtstroom is gelijk aan de in 1 seconde door een lichtbron uitgestraalde lichthoeveelheid.

De belichtingsterkte 1 Lux ontstaat op een vlak van 1m² welke door 1 lumen bestraald wordt.

Werkt 1 HK op een klein vlak op een afstand van 1 meter, dan brengt deze lichtsterkte eveneens 1 lux bij loodrecht inval.

Vacuum lampen hebben een lichtopbrengst van ca. 9 Lm/W.

Wordt de gloeidraad gebruikt in een neutrale gasatmosfeer van stikstof of Argon dan kan de lichtopbrengst opgevoerd worden tot ongeveer 20 Lm/W (= 0,5 W/HK) Deze waarde geldt voor lampen van 1000W en hoger, lagere vermogens hebben een ongunstige lichtopbrengst.

De gloeidraad temperatuur van deze gasgevulde lampen is voor theater gebruik beduidend gunstiger, nl. 2500°C.

Een ander belangrijk punt is de lichtdichtheid van de gloeidraad, deze lichtdichtheid is het quotient van het aantal HK en de uitstralende oppervlakte in cm². Hoe hoger de lichtdichtheid van de lamp, des te interessanter is hij voor toepassing in optische systemen.

Hierdoor was vroeger de laagspannings lamp zeer populair aangezien deze over een klein gloei element van relatief dikke draad beschikte waardoor een hoge lichtdichtheid verkregen werd.

Iedere echte "theaterrat" kent ook de koolspitslamp, die een zeer hoge lichtdichtheid had en toegepast werd als volgschijnwerper en projector.

De moderne gloeilampen verkrijgen hun grote lichtdichtheid door een zo klein mogelijk filament dat spiraalsgewijs naast elkaar opgebouwd is en bij de laatste typen in twee secties, achter elkaar geplaatst. Hierbij wordt de HK waarde opgevoerd door een zo hoog mogelijke gloeitemperatuur van de gloeidraad. Dat hierdoor de levensduur beperkt is is niet moeilijk te begrijpen.

De modernste theaterlampen, nu algemeen toegepast, zijn voorzien van kwarts glas kolven die een veel hogere temperatuur kunnen verdragen zodat de uiterlijke vorm kleiner kan zijn en de wanden dicht bij de gloeidraad. De toegepaste gasvulling bestaat uit halogeen. Bij deze lampen treedt geen zichtbare verpulvering van de gloeidraad op zoals bij de oudere argon lampen, waarbij het glas langzaam zwart werd en het rendement van de lamp aldus afnam bij toenemende levensduur. De halogeenlampen behouden een vrijwel gelijk rendement gedurende de gehele levensduur waarbij de gloeidraad een temperatuur bereikt tussen de 3000 en 3200° kelvin met een spectrum dat een goede kleurweergave en filtering verzekert.

Ik wil hier niet ingaan op de verschillende typen ontladingslampen zoals CSI, CDI, HMI en Xenon aangezien de kleurtemperatuur hiervan minder geschikt is voor typisch theater gebruik, zeker als gelijktijdig de standaard belichtingsarmaturen toegepast worden welke over het algemeen argon- en halogeen gloeilampen gebruiken. Daarbij komt het feit dat deze lampen elektrisch niet of zeer beperkt regelbaar zijn. Dit wil echter niet zeggen dat deze lamp-typen niet worden toegepast, het tegendeel is waar, immers het hoge rendement maakt ze interessant voor volgschijnwerpers, projectoren en typische "daglicht belichtingen". Echter zoals gezegd, de beperkingen zijn legio en vaak zijn oplossingen te vinden die meer passen in de echte theatersfeer en mogelijkheden. Een uitzondering wil ik echter maken voor de Tin-Halide lamp welke Philips produceert, deze lamp zal, na verluid wordt, ook worden uitgebracht met een kleurtemperatuur van ca. 3000° kelvin en heeft daarmee een aantal belangrijke voordelen van verschillende lamp typen bij elkaar gebracht:

- a Het hoge rendement en de lichtdichtheid van de ontladingslamp
- b kleurtemperatuur van de halogeenlamp
- c grote elektrische regelbaarheid
- d constante kleurtemperatuur bij regeling (zeer interessant bij toepassing van kleurfilters)

In het volgende artikel gaan we in op de verschillende optische systemen zoals deze in de gangbare schijnwerpers toegepast worden.

* 1°K (Kelvin) = -273°C

Herman Fresen
(Reiche & Vogel Benelux)

teatertechnische gids

Geruime tijd geleden werd als speciaal nummer van AKTUALITEITEN de TT-gids beloofd.

Dit is vlugger gezegd dan gedaan. Het werd een hele klus die zich uiteindelijk dan toch resulteerde in een handig boekje.

In deze eerste uitgave vindt u een 350-tal firma's die rechtstreekse teatertoeleveringsbedrijven zijn ofwel produkten of diensten leveren die op een of andere wijze ook hun toepassing in teater kunnen vinden. Deze firma's zijn ondergebracht in rubrieken.

Achteraan bevat de gids ook een lijst met adres en telefoonnummer van alle schouwburgen, gezelschappen en culturele centra.

De leden die de vakbeurs in Hasselt bezoeken kunnen de gids op vertoon van hun lidkaart daar bekomen. Aan de anderen wordt hij nadien per post opgestuurd.

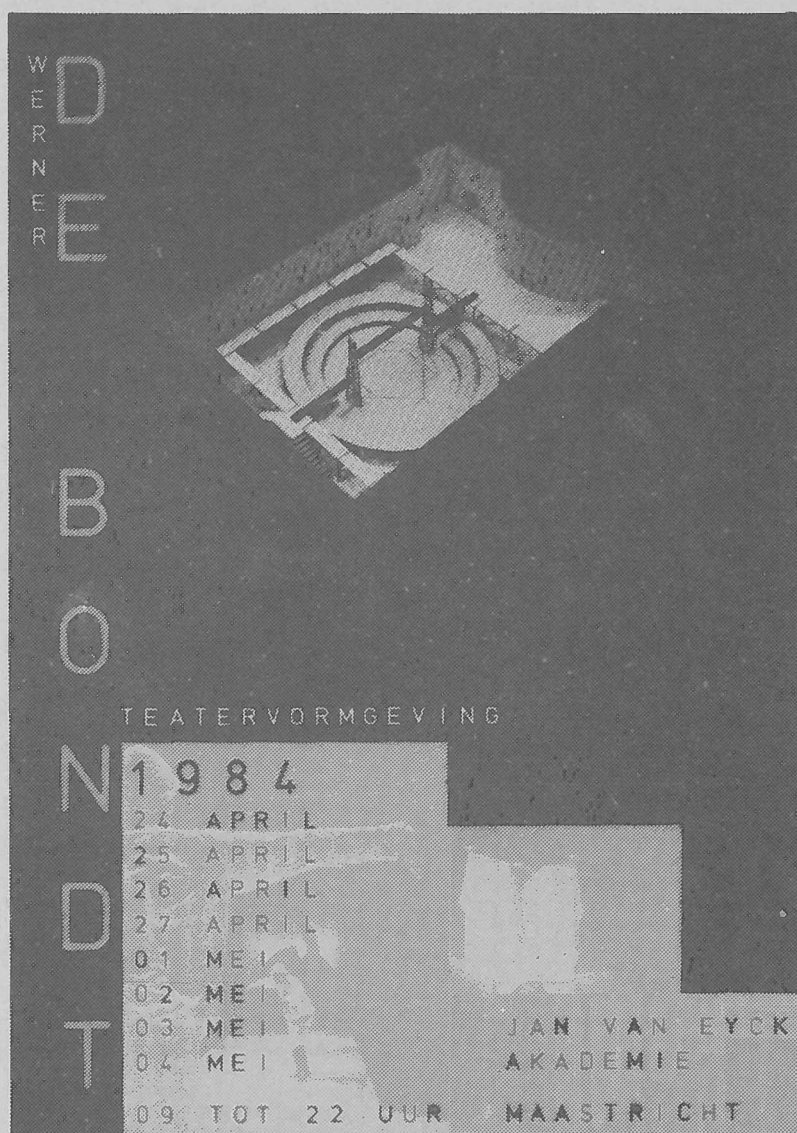
De TT-gids staat voor AKTUALITEITEN nummer 12 / APRIL 84.

MEDEDELINGEN

Op de april-vergadering van de raad van beheer heeft Guido Canfyn, onder wiens voorzitterschap de vzw BASTT startte en uitgroeide tot een dynamische vereniging zijn functie van voorzitter overgedragen aan Dré Darden, die reeds van in den beginne een aktieve onder-voorzitter was. Guido Canfyn zal als lid van de raad van beheer in de vereniging werkzaam blijven.

De kandidaturen van Mon De Leenheir en Roger Pottier werden weerhouden. Mark Peters was ontslagnemend.

Naar aanleiding van de tentoonstelling over het scenografisch werk van Werner De Bondt werd een katalogus uitgegeven.

Deze kan op schriftelijk verzoek verkregen worden op het sekretariaat van BASTT vzw.

Op volgende bladzijden houdt Jérôme Maeckelbergh u op de hoogte van wat er verschijnt op scenografisch en teatertechnisch vlak.

theatre crafts.

Volume 17, Number 7
August/September 1983

SPECIAL REPORT THE TWIN CITIES

PAGE 16

The home of approximately 105 professional, community, and academic theatres—including the Guthrie, The Children's Theatre Company, and the Cricket—is it any wonder that Minneapolis-St. Paul has the country's highest per capita number of theatres? In this special section, *Theatre Crafts* looks at life in the theatre in the Twin Cities.

WORKING IN CITIES THAT WORK
by Susan Lieberman, page 16

THE EMERALD CITY COMES OF AGE
by Mason Riddle, page 17

STYLE ON STAGE: LIVIU GIULEI
By Susan Lieberman, page 23

DESIGN FOR LIVING: FOUR PROFESSIONALS AT WORK
by Dennis Behl, page 25

TRP—IN THE ROUND, IN THE COMMUNITY
page 26

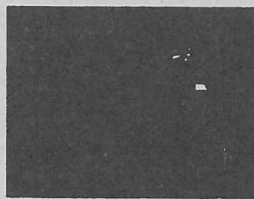
TRAINING IN THE TWIN CITIES: A COLLEGE GUIDE
by Susan Lewi-Walach, page 27

MEDNIKOV AT THE CRICKET
page 28*

JACK BARKLA: SETTING THE TWIN CITIES SCENE
page 29

ON LOCATION: FILM AND VIDEO PRODUCTION HOUSES IN THE TWIN CITIES
page 30

NOT FOR CHILDREN ONLY: THE CHILDREN'S THEATRE OF MINNEAPOLIS
by Romi Smith, page 31

PAGE 33

CINEMATIC APPROACHES TO THEATRE

by Ronald Chase

Film and projections, says Ronald Chase, should be considered one of set design's standard elements—although few designers work with them as yet. Chase reviews how film/projections were used in productions he has designed. Photo: ©Ken Howard.

PAGE 37

ULTZ: BRITAIN'S NEW WAVE

by Ellen Levene

Utz (David to his friends), the British set and costume designer, director, actor, and writer, crossed the Atlantic with Good and Beautiful to design the National Arts Centre (Canada) production of *A Midsummer Night's Dream*. Levene, a freelance writer based in New York, discusses Utz's many visions of theatre.

PAGE 16

SPECIAL REPORT: THE ELECTRONIC THEATRE

Video and the performing arts share a history that dates back to the earliest days of television. Over the past 20 years, this relationship has evolved from a simple, presentational one into a richly interactive, collaborative form. Sparked by rapid gains in technology and a burgeoning spirit of experimentation in the arts, this new field reinvents theatre as it extends the bounds of TV.

PERFORMING AT 30 FRAMES PER SECOND
By Mary Lucier, page 16

KNOW YOUR VCR: COPING WITH EQUIPMENT
page 18

VIDEO-DANCING: MONITORING MOVEMENT
by Romi Smith, page 22

10 MINUTE TV: DAVID GORDON
page 23

THE CAMERA INSIDE DANCE: MICHAEL SCHWARTZ
page 24

DOCUMENTING DANCE: DENNIS DIAMOND AND DTW
page 26

THE PIONEERS
page 27

THE 19th PROSCENIUM: PLUGGED-IN THEATRE

PAGE 85

UNCLE DUNC'S TIPSHEET

by R. Duncan MacKenzie

DEPARTMENTS

LETTERS 2

EDITORIAL 4

NEWS NOTES REVIEWS 6-14

PRODUCT NEWS 86-92

BOOKNOTES 94

CALLBOARD 96

ADVERTISERS INDEX 98

Preview: Coming in November, production designer Philip Rosenberg discusses his work on *Daniel*. Tom Murn talks about lighting the repertory at the San Francisco Opera. And more.

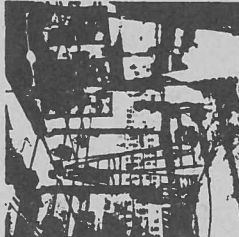
On the cover: David van Tieghem and Jill Kruessen star in Robert Ashley's *Perfect Lives* (*Private Paris*), an opera created for television. As a live performance and as a television series for Great Britain's Channel Four, *Perfect Lives* relies heavily on manipulation of the video image for its high tech look. Other performers include Ashley (as the Narrator) and Blue Gene Tyranny (as Buddy, the World's Greatest Piano Player). Costumes and makeup: Jacqueline Hunter. Color plan: Mary Ashley. Set for television: John Sanborn. Stage set for concert version: Lawrence Brickman. Television director: John Sanborn. Produced in collaboration with Carotta Schoolman for the Kitchen Center for Video, Music, and Dance. Music written in collaboration with Blue Gene Tyranny. Music produced in collaboration with Peter Gordon and Paul Short. Photo: Mary Lucier.

MARQU MINES—HAU

page 30

TRANSFORMING THEATRE: THE WOMEN'S INTERART CENTER

page 31

THE EUGENE O'NEILL THEATER CENTER: THE TELEPLAY'S THE THING

page 32

OPERA FOR TELEVISION: THE NEW WORKS OF ROBERT ASHLEY

page 33

NEW LANGUAGES/NEW TOOLS: SCHOOLS EXPLORE VIDEO

by Susan Lieberman, page 34

ACCESSING VIDEO EQUIPMENT

page 45

PAGE 38

COSTUME CASEBOOK

STYLIZED ANIMAL COSTUMES USING POLYURETHANE FOAM

by Annette E. Hoffman

PAGE 40

SPECIAL EFFECTS CASEBOOK

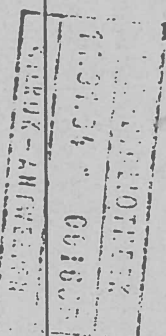
WAS GENE KELLY SINGING IN THE RICE? by Steve Pasnick, page 40

PAGE 68

SCENE SHOP CASEBOOK

POOR MAN'S WACUFORTH MACHINE

by Michael Horlos, page 68

PAGE 25

DRESSING UP REHEARSALS

by James Parnier

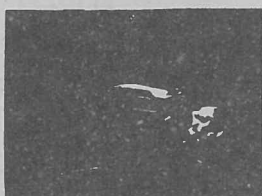
Adaptable rehearsal clothes can help actors get a better handle on period parts.

PAGE 16

IT IS WHAT IT IS—A HTI

by Ron Smith

How costume designer Theoni Vliess, set designer David Mitchell, and lighting designer Liles Fisher spent hundreds creating Broadway's first smash of 1983, *La Cage aux Folles*.

PAGE 20

IT'S ALL IN THE PLOT

by Glenn M. Loney

As Tom Mann explains, being the lighting director of the San Francisco Opera involves as much management skill as artistic vision.

PAGE 24

VAT'S IT, FOLKS

by Jan Fox

An economical way to build a dye vat.

PAGE 24

WHO NEEDS GUCCI?

by Gayle Bowen

Turning fabric into mock leather is cheap and easy.

PAGE 74

LAB THEATRE

by Robert Scates

The final installment in our Lab Theatre series.

PAGE 82

UNCLE DUNC'S TIP SHEET

by R. Duncan Mackenzie

Air-powered curtain tracks, what any production along Mackenzie is with George Thomas Howard Associates, in Hollywood.

DEPARTMENTS

LETTERS

2

EDITORIAL

4

NEWS, NOTES, REVIEWS

6-14

PRODUCT NEWS

84-92

BOOKNOTES

94

CALLBOARD

96

ADVERTISER'S INDEX

96

PROPERTY MASTER'S NOTEBOOK

by Frank L. Whalley, Jr.

Helpful hints for making food props for plays of antiquity, or how to make hyena meat from Bologna.

PAGE 35

FOOD OF THE GODS

by Frank L. Whalley, Jr.

Helpful hints for making food props for plays of antiquity, or how to make hyena meat from Bologna.

PAGE 10

UPFRONT:

THE PRAGUE QUADRENNIAL 1983

page 10

Over 25 countries exhibited in this international design competition. But where were the Americans?

Paul Goode

THARP + PORTAPAK - BAD SMELLS

by Craig Bromberg, page 12

Choreographer Twyla Tharp has been playing with video for years. Her newest dance, *Bad Smells*, goes one step further. Bromberg is a critic and performance artist.

PAGE 17

SERIOUS—AND STUNNING—MOONLIGHT

by Patricia Mackay

Everyone knows David Bowie is a handsome fellow thanks to a brilliant lighting design, he looked even better during his recent US concert tour.

PAGE 20

A TALE OF TWO FILM LOCATIONS

by Donald Chase

All the Right Moves was shot entirely in Johnson, Pennsylvania, while *The Road New Hampshire* was shot entirely in Montreal. Designers Mary Ann Biddle and Jocelyn Harben describe the challenges. Chase is the author of *Filmmaking: The Collaborative Art*.

PAGE 24

"I HATE DECORATION ONSTAGE"

by Don Shewey

He's been called a genius, a wunderkind and a jerk. No matter what you think of his productions, Stephen Foster Sellers has a strong visual sense. Shewey writes about theatre for *The New York Times* and the *Village Voice*.

PAGE 28

SPECIAL REPORT: TV COMMERCIALS

Over \$1.4 billion was spent last year making these 30-second advertisements, with some 1,200 production houses competing for the business. A guide to who's who on the show, which unions are involved, plus helpful hints from the pros.

LOOKS GREAT, BUT IS IT ART?

by William Harris, page 28

WHO DOES WHAT WHERE

by Ron Smith, page 30

UNRAVELING THE UNIONS

page 31

CREATIVITY BY COMMITTEE

by Susan Liberman, page 32

THINGS THEY NEVER TAUGHT ME

page 33

HOW I GOT THAT JOB

page 35

PAGE 37

INFINITE RICHES IN A LITTLE ROOM

by Jason Barnes

The Collesio may be the smallest of the three spaces in Great Britain's National Theatre, but it is clearly the most versatile. Barnes is the production manager of the Collesio.

MOVING PASSION

by Christopher Bartlett-Judd, page 39

How one Collesio production, *The Passion*, was adapted for television. Bartlett-Judd heads International Lighting Associates in London.

PAGE 72

STRENGTH IN NUMBERS

by Barbara Diller

Equally bargaining agreements for stage managers. Diller is author of *Stage Management Forms and Formats*.

PAGE 78

HOW TO:

SCENE SHOP: OUT OF THE HOSPITAL AND ONTO THE STAGE

by Gregg Olson, page 78

Olson is a graduate of the University of Washington School of Drama.

SOUND: DON'T TURN UP THE VOLUME

by Steve Scott-Martin, page 80

Martin is associate technical director at the Tennessee Performing Arts Center.

SCENE SHOP: WHAT—MORE WIRE CUTTERS?

by Tom Corbett, page 80

Corbett is a regular contributor to *Theatre Crafts*.

DEPARTMENTS

NEWS

6, 8, 13

LETTERS

14

PRODUCT NEWS

88-93

BOOK NOTES

94

CALLBOARD

96

ADVERTISER'S INDEX

96

Preview: Coming in February, Ming Cho Lee, head of design at the Yale School of Drama, talks about his special approaches to Shakespeare, opera and Broadway. A look at Canadian theatre—flourishing, lively and problem-ridden. Plus a TC guide on accessing sound equipment.

On the cover: David Bowie's *Serious Moonlight* tour has taken the world by storm. When even the gods, Bowie is accompanied by Allen Brannons magnificent lighting. Photo: Denis O'Brian

Contents Issue 24

Volume 6, Number 4, 1983

FEATURES

- The Body Obsolete** by Paul McCarthy
Interview with Stelarc 12
- Through A Glass Darkly** by Mark Dery
New Music's Maestro, Philip Glass, Clears Things Up 20
- Ant Farm Strikes Again** by Linda Burnham
Artists Sue Hard Rock Cafe in a First Strike Approach to the Image War 22
- Sharing the Vocabulary** by Martin A. David
Lucinda Childs Talks of Creative Collaboration in Available Light 26
- No Se No: On the Homefront** by Roberto Gauthier
A Subway Is a Ballroom Compared to No Se No on the Lower East Side 28
- Serious Noise** by Steven Durland
Interview with Z'ev on Percussion, Titanium, War and the Scheme of Things 30
- Doo Dah Parade** by Steven Durland
An Alternative to Pasadena's Tournament of Roses Parade 34
- Dangers of Dumb** by Lewis MacAdams
Two Talking Packages from Harvey Kubemik's L.A. Brain 38
- Protoperformance** by Moe Meyer
Two Nineteenth Century Forerunners of American Performance Art 40
- Quit Your Job & Praise** Job by Linda Burnham
Church of the SubGenius Promises Instant Good Luck & Plenty of Slack 42
- Teaching Performance Art in Montana** by Randy Bolton & Dennis Voss
Students Come from Billings, Bozeman, Butte, Two Dot & Musselshell 48

DEPARTMENTS

- Letters** 1
- Hot Shorts** 5
- Poetry** by Guillermo Gomez-Peña 11
- SubGenius Dept.** 46
- Viewpoint** 53
- Tact** by Steven Durland ..... Inside Back Cover

THEATRE SURVEY

THE AMERICAN JOURNAL OF THEATRE HISTORY
VOLUME XXIV NUMBERS 1 AND 2
MAY AND NOVEMBER 1983

ARTICLES

- 1 CARY M. MAZER. Treasons, Stratagems, and Spoils: Edwardian Actor-Managers and the Shakespeare Memorial National Theatre
- 35 COLIN VISSER. *The Descent of Orpheus* at the Cockpit, Drury Lane
- 55 JOHN DOWLING. Moratin's Creation of the Comic Role for the Older Actress
- 65 YASHDIP SINGH BAINS. Frederick Brown and Montreal's Doomed Theatre Royal, 1825-26
- 77 GERALD KAHAN. Fanny Kemble Reads Shakespeare: Her First American Tour, 1849-50
- 99 ELIZABETH C. RAMIREZ. A History of Mexican American Professional Theatre in Texas Prior to 1900
- 117 CLARA HOLLOSI. Chekhov's Reactions to Two Interpretations of Nina

NOTES AND DOCUMENTS

- 127 LAURENCE SENELICK. New Information on *My Life in Art*. CALHOUN WINTON. Authorship of *The Fatal Extravagance*, Once Again. BARRY V. DANIELS. A Footnote to Daguerre's Career as a Stage Designer. BERNARD DUKORE. *Dramatic Theory and Criticism: A Clarification*.

Continued

STATE UNIVERSITY OF NEW YORK AT ALBANY

THEATRE JOURNAL

THE INTERPRETIVE ACTOR

- Cary M. Mazer 5 Actors or Gramophones: The Paradox of Granville Barker
- John Rouse 25 Brecht and the Contradictory Actor
- Gay Gibson Cima 43 Acting on the Cutting Edge: Pinter and the Syntax of Cinema
- David Savran 57 Sam Shepard's Conceptual Prison: Action and the Unseen Hand
- Joseph A. Dane 75 Aristophanic Parody: *Thesmophoriazousae* and the Three-Actor Rule
- Emilie Bergmann 85 The Epic Vision of Cervantes's *Numancia*

- THEATRE REVIEW 97 Helen M. Whall, Editor
Xerxes Mehta, Mary R. Davidson, David J. DeRose, Linda Ben-Zvi, Joel G. Fink, Christian H. Moe, Albert E. Kalson, Stephanie Arnold, Dennis Carroll, Patrick A. Farmer, Susan Galenbeck, Willem T. O'Reilly, Robert Potter, Thomas Gressler

- BOOK REVIEW 121 Felicia Londré, Editor
Wayne Hamilton, Kathleen Conlin, Gillian Lane-Plescia, Rosemarie K. Bank, Daniel J. Watermeier, Herbert L. Camburn, Naomi Boretz, Vincent C. Brann, Larry Eilenberg, James A. Winn, Judith Milhous, John C. Countryman, Spencer Golub, Thomas P. Adler, Leonard Powlick, Michael Mullin, Briant Hamor Lee, Ronald G. Perrier, Michael Heim, John O'Connor, Doreen B. Heard, Weldon B. Durham, Andrew B. Harris

TD&T

THEATRE DESIGN AND TECHNOLOGY

Volume XIX • Number 3 • Fall, 1983

Journal of the United States Institute for Theatre Technology, Number 73

CONTENTS

- 4 Contemporary British Scenography, Part II by Jarka Burian
- 14 Theatrical Communication through Projections by W. Joseph Stell
- 19 From Ballets to Ballots and Back by Richard S. Peterson
- 22 Research: Costume Pattern Drafts by Kevin L. Seligman
- 24 Technical Report: Gobos for Performance Lighting by J.M. Chapman
- 26 Theatre Architecture
- 30 Book Reviews
- 32 OISTT

THEATRE DESIGN AND TECHNOLOGY

Volume XIX • Number 4 • Winter, 1983

Journal of the United States Institute for Theatre Technology, Number 75

CONTENTS

- 4 Contemporary American Designers: Robin Wagner by Eric Fielding
- 11 Theatre Architecture
- 12 The Special Effects of Richard Huggins by Michael Rourke
- 16 Rebuilding the Paper Mill Playhouse Architect's Description by Ashok M. Bhavnani
Rebuilding a Regional Theatre in the 80s by Jim Thesing
- 24 Book Reviews
- 26 Research: Costume Pattern Drafts by Kevin L. Seligman
- 27 OISTT
- 28 New Products
- 29 Index to Volume XIX

Inhalt

2/84

Forum	2
Nachrichten	4
Impressum	4
Titel	
„Da beneide ich die Schauspieler“ — Gespräch mit dem Bonner GMD Gustav Kuhn	6
Oper	
Skandal in der Oper: Die Wächter	10
Geschichte	
Buch: „100 Jahre Met — Oper in der neuen Welt“	12
Medien	
„Hier können wir es auf Wahrheit machen!“ — Rudolf Noelle bei der Fernsehaufzeichnung von „Michael Kramer“ beobachtet	14
Orpheus in der Fernsehwelt	16
Bühnen	
Abonnent korrigiert	18
Umbaupläne der Nürnberger Oper — und hilft Millionen und Zeit sparen	19
Ausland	
Deutsch-französische Träume — eine Diskussion	32
Deutsches Theater in Rumänien	

LUZT GÖRNER ist mit Goethe, Heine, Tucholsky und anderen „verbrannten Dichtern“ der meistgefragte Rezitator an Bundesdeutschlands Theatern. Sein Terminkalender sieht aus wie der eines Tourneetheaters. S. 21

GERT HEIDENREICH hat sein neues Stück „Der Wetterpilot“ über den Umgang mit der Angst vor Hochrüstung und Atomkrieg geschrieben. Leseprobe und Bericht über die Uraufführung in Osnabrück Seite 22

Schauspieler	
Lebt von einem Ein-Mann-Programm: Lutz Görner	21
Gert Heidenreich: „Der Wetterpilot“	22
Autoren	
Heidenreichs „Wetterpilot“	24
Uraufführung	
Bundesdeutsche Erstaufführung eines Stücks von Nazim Hikmet	24
Dario Fos „Oper vom großen Hohn- gelächter“ nach Brechtis „Dreigroschenoper“	25
Deutschsprachige Erstaufführung von Henry Monniers „Monsieur Prudhomme“ in Augsburg	
Endes „Momo“ in der szenischen Fassung Johanna Kindermanns uraufgeführt	26
Komponisten	
Giselher Klebes zwölfte Oper „Die Fasnachtsbeichte“ uraufgeführt	27
Oberhausen gräbt Mark Lothars „Tyll Eulenspiegel“ aus	28
Regisseure	
Wolfram Mehring inszeniert „Carmen“	29
Vom Publikum angenommen: Berghaus-Inszenierung der „Trojaner“	30
Schallplatten	
Register	45
Personen und Projekte	47
Titelfoto: Stefan Qdri	

Die Deutsche Bühne

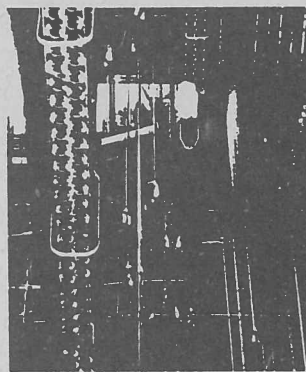
Theatermagazin · 55. Jahrgang · Nr. 5 · Mai 1984

Inhalt 1/84

Impressum	2
Forum	2
Nachrichten	4
Titel	
Theater-TV: Ein weltweites Geschäft?	8
Wirtschaftliche Fragen der medialen Opernverwertung	11
Götz Friedrich: Videoper	14
Kinder- und Jugendtheater	
Grimm kontra Grips? — Eine Zahlen-Untersuchung über zehn Spielzeiten	16
Kindertheater	
Autoren	
Augsburg errichtet seinem verlorenen Sohn Bert Brecht eine Gedenkstätte	18
Bühnenbildner	
Porträt: Axel Manthey, Bühnenbildner und seit kurzem auch Regisseur	21
Bühnen	
Theater in Coburg: Hochseilakt zwischen wenig Geld und wenig Publikumsreservoir	24
Gerd Nienstedt leitet Musiktheater-Kooperation zwischen Hof und Bamberg ein	27
Kulturpolitik	
Die Möglichkeiten von Theater-Fördervereinen	28
Sängerporträt	
Die amerikanische Sopranistin Winifred Faix Brown	31
Komponisten	
Der DDR-Komponist Paul-Heinz Dittrich schrieb eine Kafka-Oper	32
Olivier Messiaens Alterswerk und erste Oper: „Francois d'Assise“	33
Schönberg-Abend in der Hamburgischen Staatsoper unter Peter Mussbach	33
Autoren	
„Ada und Evald“ der DDR-Autorin Monika Maron	35
Ödön von Horvaths Dokumentarstück „Der Fall E“	35
Ein Stück der Wende: „Zeus lächelt“ von Stefan Andres	
Ein Stück aus der künftigen Nachkriegszeit	36
„Mercedes“ Uraufführung von Brasch	37
Personen und Projekte	38

4/84

Forum	2
Nachrichten	4
Titel	
Die Wiederentdeckung der Dramatikerin Ilse Langner	7
Die Szene	
Ilse Langner: „Frau Emma kämpft im Hinterland“	10
Autoren	
Recklinghausen und Heidelberg spielen Jura Soyfer: „Der Weltuntergang“, „Der Lechner Edi schaut ins Paradies“	12
Das Stück von 1933: Friedrich Wolfs „Professor Mamlock“ in Memmingen	13
Anmerkungen von Gerda Scheffel zu Marivaux und seinem Theater — in Deutschland	15
Ein neuer Schweizer Autor: Lukas B. Suter, „Schreibers Garten in Zürich“	18
Esther Vilars „Amerikanische Pöpstin“ mit Maria Becker	19
Technik	
Momentaufnahmen aus den Hamburger Querelen um technische Sicherheit der Theater	20
Komponisten	
Augsburg probiert Charpentiers „Louise“	24
Neues von Cimarosa: „Die Italienerin in London“	26
Erinnerungen an Hermann Goetz' „Der Widerspenstigen Zähmung“	26

Gefährlicher Schnürboden? Streit um die Theatertechnik: Seite 20

New York hat auch außerhalb der großen Häuser viel Oper zu bieten. Seite 27

Inhalt

3/84

Forum	2
Nachrichten	4
Robert Wilsons Beitrag zum multi-nationalen Spektakel „CIVIL warS“ in Köln	7
Preseidate zu „CIVIL warS“	9
Sänger	
Walter Berry über Beruf, Opernbetrieb und Geld	10
Schauspieler	
Gustl Bayhammer als Star des neuen Münchner Volkstheaters	12
Mechthild Grossmann in einer ehrgeizigen One-Woman-Show in Köln	17
Die Szene	
Leopold Ahlens bayerische Variante von Kleists „Zerbrochener Krug“	13
Max Brands Krimi- und Fabrik-Oper „Maschinist Hopkins“	26
Autoren	
Franz Xaver Kroetz' „Furcht und Hoffnung der BRD“ in Düsseldorf und Bochum	17
Des jungen Thomas Strittmatters viertes Stück: „Polenweiher“ in Konstanz	19
Der Regisseur Christoph Pfeiffer porträtiert den jungen österreichischen Autor Herwig Kaiser	20
Kinder- und Jugendtheater	
Samurai statt Video: Ein Spiel vom Spielen am Mannheimer Schnawwl	21
Komponisten	
Einakter von Wolfgang Andreas Schultz und Babette Koblenz am Saarländischen Staatstheater	22
Von der Mond- zur Sonnenkultur: Porträt der Komponistin Babette Koblenz	23
Bielefeld entdeckt Max Brands Oper „Maschinist Hopkins“ neu	24
Schallplatten	27
August Everding über die Lehr- und Lernbarkeit von Opernregie	28
Kulturpolitik	
Intendantensuche, Intendantenfindung, Intendantenwahl: Wer ist zuständig für was?	32
Zwei Kulturdezernenten, Peter Nestler und Wilhelm Godde, geben Auskunft	34
Dokumentation über Verfahren der Intendantenfindung in den letzten Jahren	36
Theater und Fernsehen	46
Personen und Projekte	46
Premieren	
Besetzungslisten von 230 neuen Inszenierungen	38
Impressum	4

Inhalt

Ausland	
Mit Leuchtring und Blasorchester: Die New Yorker Opernszene außerhalb der Met	27
Das Welttheater der Ariane Mnouchkine	31
Luc Bondy inszeniert Schnitzler in Paris: „Das weite Land“	32
Regisseure	
Peter Stein und Klaus Michael Gräber inszenieren Tschechow in Berlin: „Drei Schwestern“, „An der großen Straße“	33
Bühnen	
Walter Ullrichs Kleintheater-Puzzle zwischen Bad Godesberg und Neuwied	35
Ausbildung	
Wie ein Berliner Verein in den Ligurischen Bergen Theater-Fortbildung betreibt	37
Theater und Fernsehen	45
Personen und Projekte	46
Premieren	
Besetzungslisten von über 180 neuen Inszenierungen	39
Impressum	4
Unsere Titelseite zeigt zweimal Ilse Langner, 1929 und 1984 sowie ein Szenenfoto aus der Pforzheimer Inszenierung von „Frau Emma kämpft im Hinterland“.	
Fotos (2): Sabine Haymann	

PROGRAMMA

debat, demonstratie, lezing

VRIJDAG 15 JUNI

16.00

"DE RECHTEN EN DE PLICHTEN VAN DE SCENOGRAAF"

Waar begint en eindigt de opdracht van de scenograaf?
Wie is scenograaf? Is hij onderbetaald of onbetaalbaar?
Deze en andere vragen zullen het onderwerp van gesprek vormen. Bij deze worden alle scenografen en geïnteresseerden uitgenodigd om deel te nemen aan dit rondetafelgesprek dat zal geleid worden door regisseur Jan Verbist.

ZATERDAG 16 JUNI

10.30

"POPPENTEATER"

door Freek Neirinck en Luk De Bruycker (zie bladzijde 4)
Na de voordracht is er de mogelijkheid met deze heren een gesprek aan te knopen.

14.00

"GRIME"

Eddy De Mayer, hoofd-grimeur van de Opera voor Vlaanderen, zal een grime-demonstratie brengen. Aansluitend kan men bij hem terecht met vragen en/of problemen omtrent deze discipline.

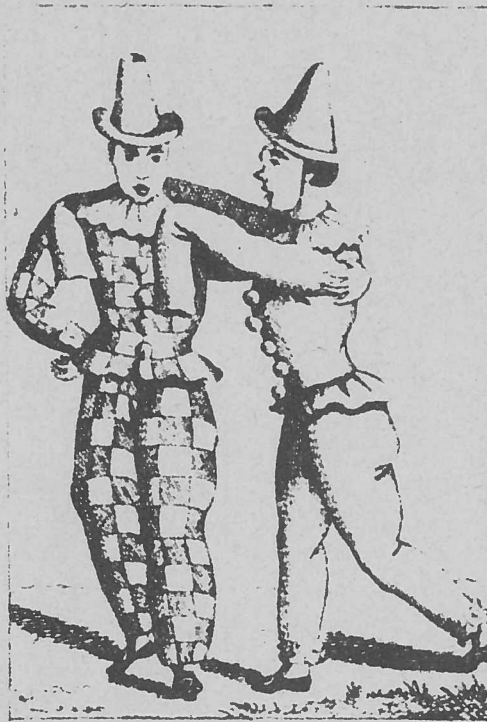
ZONDAG 17 JUNI

Om de bekende reden wordt er in de voormiddag geen activiteit gepland.

15.00

"REKWISIETEN"

lezing door William R. Lockwood (zie AKT. nr 9 / okt 83)
Als hoofd van het rekwisietenatelier van het Royal Shakespeare Theatre staat deze man zowat 25 jaar in de praktijk. Het hoeft geen betoog dat hij al die jaren een enorme ervaring heeft opgedaan met materialen en werkmethoden; ervaringen waarover hij maar al te graag spreekt. Ook aan de hand van dia's van werk in eigen atelier verschaft hij uitleg over gebruikte werkwijzen. Een must voor elke rekwisiteur.

Poulhac et Pierrot